

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Gefleborgs Län

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS - BERÄTTELSE

för Åren 1838, 1839, 1840, 1841 och 1842.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Gefleborgs Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-Berättelse för åren 1838, 1839, 1840, 1841 och 1842.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Gefleborgs Län

TILL

KONGL. MAJ: T

i underdånighet afgifne

FEMÅRS - BERÄTTELSE

för Åren 1838, 1839, 1840, 1841 och 1842.

STOCKHOLM, 1844.

TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§. 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	1.
§. 2. Innevånare.....	3.
Enligt de år 1842 författade mantals- och skattskrif- ningslängder utgjorde befolkningen.....	3.
§. 3. Näringar.....	5.
Jordbruket.....	5.
Linodlingen.....	6.
Boskapsskötseln.....	7.
Skogar.....	7.
Bergsrörelse.....	9.
Tackjern.....	10.
Stång- och ämnesjern-tillverkningen.....	11.
Jernmanufaktur-tillverkningen.....	11.
Gröfre gjutgods.....	12.
Fabriker, bruk och näringar, hvilka icke tillhöra bergsrörelsen.....	12.
§. 4. Binäringar.....	12.
Jagt och djurfångst.....	12.
Strömmingsfiske.....	13.
Kolning och körslor.....	13.
Försäljning af trädvaror.....	13.
Tjärubräkning.....	14.
Salpetter-tillverkningen.....	14.
§. 5. Politisk Författning.....	16.
Statsbidrag.....	18.
Kostnaden för rustning och rotering.....	18.
Skjutsbesväret.....	19.
Politi.....	20.
§. 6. Städer.....	21.
Gefle.....	21.
Söderhamn.....	31.
Hudiksvall.....	33.

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Landshöfdinge-Embetet får, till ålydnad af föreskriften uti Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Circular-Bref af den 17 April 1821, i underdånighet afgifva berättelse om tillståndet i Gefleborgs Län i ekonomiskt och statistiskt hänseende under de från och med år 1838 till och med år 1842 förflutne fem år.

§. 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

I afseende å Länets läge, vidd och beskaffenhet, får Landshöfdinge-Embetet i underdånighet åberopa de beskrifningar, som uti förut afgifne berättelser blifvit i underdånighet afgifne.

Af Länets stora yta, uppgående till 172 $\frac{1}{2}$ kvadratmil, är ännu blott en mindre del eller ungefärligen $\frac{1}{3}$ -del till åker och äng odlad och begagnad. Å utmarkerne finnas stora myr- och mosstrakter, som äro till odling tjenlige men ännu obegagnade, och en längre tid torde sannolikt förflyta innan kostnad och arbete derå blifva nedlagde. Deremot har inom de till bostäderna närmare belägna trakter odlingey årligen med ökad ifver fortgått,

ehuru det ej kan bestämdt uppgifvas huru många tunnland derigenom blifvit upptagne. Äfven inom de odlade trakterne finnas likväl i flere socknar ännu högst betydliga myr- och kärrängar, hvilka i deras närvarande skick lemna en högst ringa inkomst, men kunna till stor båtnad i bördigt skick försättas, om de vatten, som nu förhindra deras odling, sänkas och afledas, hvarigenom äfven den fördel kunde emotses, att den odlade jorden blefve mindre besvärad af de ofta tidigt, innan den växande säden hunnit till mognad, inträffande froster, hvilka anses uti dylik vattendränkt mark hafva sitt förnämsta upphof, samt tillika befriad från öfversvämningar, hvaraf den nu å många ställen skadas. Till upprensning och sänkning af de strömmar och vatten, som åstadkomma öfversvämningar och förhindra odling har uppmärksamheten mera än tillförene blifvit fästad genom de af Rikets sednast församlade Ständer för understöd af sådane företag anslagne medel. Här- af hafva, genom Rikets Ständers beslut, till upprensning af Landaforssen i Ljusne elf, hvilken förorsakat öfversvämning af ofvanliggande till åtskillige byar i Segersta socken hörande jord, blifvit beviljade 6000 R:dr Banko, hvar- af ortens innevånare blefvo till företaget så uppmuntrade, att arbetet, genast efter Riksdagsbeslutets kungörande och innan medel dertill fingo lyftas, bör- jades och bedrefs med den ifver, att dess fullbordan innan kort kan emot- ses. Af de till Eders Kongl. Maj:ts Nådiga disposition af Rikets Ständer ställda medel för befordrande af utdikningar och vattenaftappningar i norra delen af Riket hafva dessutom blifvit Nädigst beviljade för sänkning af By- sjön i Thorsåkers socken 1,825 R:dr, af Kyrksjön och Harsjön i Harmångers socken 6,350 R:dr, af Kyrksjön i Jettendahls socken 1,000 R:dr samt af Wanntjern i Hanebo socken 800 R:dr, allt Banko. Af dessa arbeten, alla åsyftande att bereda nya odlingstillfällen och förbättring å den gamla jorden, hafva de uti Harmångers, Jettendahls och Hanebo socknar blifvit, innan något af anslagen dertill emottagits, började och fortsatte med en drift och omtanka, som nogsamt ådagalägga behovet och nyttan deraf. Åtskilliga an- dra större vattenaftappningsarbeten äro ifrågakämlde samt undersökningar derom äfven hållne, ehuru de uppgjorde förslagen ännu icke hunnit till pröf- ning öfverlemnas och ännu mindre statsanslag dertill beviljas; och är all anledning att förvänta, det många och stora företag i denna riktning, som på landets ekonomiska förkofran utöfva ett så mäktigt inflytande och bereda utkomst och bergning för en ökad folkmängd, blifva inom detta Län verk- ställda, allenast genom fortfarande statsanslag deråt lemnas samma under- stöd och uppmuntran.

§. 2.

Innevånare.

Enligt de år 1842 författade mantals- och skattskrifningslängder utgjorde befolkningen:

Uti Gestriklands Fögderi.

Skattskrifne af Mankön	7,537	
af Qvinkön	8,112	
Skattfrie af Mankön	7,282	
af Qvinkön	7,795	30,726.

Uti södra Helsinglands Fögderi.

Skattskrifne af Mankön	7,792	
af Qvinkön	8,685	
Skattfrie af Mankön	8,288	
af Qvinkön	9,138	33,903.

Uti norra Helsinglands Fögderi.

Skattskrifne af Mankön	8,740	
af Qvinkön	9,889	
Skattfrie af Mankön	7,537	
af Qvinkön	8,114	34,280.

Uti Gefle Stad.

Skattskrifne af Mankön	2,371	
af Qvinkön	3,017	
Skattfrie af Mankön	1,423	
af Qvinkön	1,611	8,422.

Uti Söderhamns Stad.

Skattskrifne af Mankön	495	
af Qvinkön	507	
Skattfrie af Mankön	291	
af Qvinkön	324	1,617.

Uti Hudiksvalls Stad.

Skattskrifne af Mankön	570	
af Qvinkön	659	
Skattfrie af Mankön	321	
af Qvinkön	360	1,910.
eller tillsammans		110,858

personer, som utgör hela Länets folkmängd, hvilken sedan år 1837, då den uppgick till 107,878, således blifvit ökad med 2,980.

Tillökningen uti folkmängden i Länets utgjorde under åren

1822 till och med 1827 . . . 7,110

1828 1832 . . . 5,001

1833 1837 . . . 4,707

och 1838 1842 . . . 2,980; hvaraf visar sig,

att, ehuru Länets folkmängd under sednast förflutna tjugu år ökats med 19,798 personer, har likväl folkmängdens tillväxt progressivt aftagit, hvar till, då härjande farsoter under denna tidrymd icke inträffat, och missväxterne ej eller varit så talrika att orsaken dertill bör allenast deruti sökas, icke någon annan anledning förefinnes, än att i samma förhållande, som folkmängden förut blifvit ökad, tillfällen till nya bosättningar och medel till bergning minskats. Anmärkningsvärdt är, att folkmängdens tillväxt är minst uti norra Helsinglands fögderi, der den under förflutna qvinqvennum uppgår till allenast 808 personer, ehuru detta fögderi är till arealen vida större än de tvenne öfrige; hvaraf vill synas, att tillfällen till arbetsförtjenst är derstädes mindre än uti de öfrige fögderierna. Antalet af de hushåll, som bebo från hemmanen afsöndrad jord är inom de flesta socknar större än de, som bebo sjelfva hemmanen, och dessa hafva sin bergning hufvudsakligen genom arbete hos hemmansägarna. Tillgång på arbetare saknas derigenom i allmänhet icke, men är dock mindre efter goda än efter svaga skördar. För ett dagsverke af en mansperson betalas vanligen 24 à 32 sk. Banko, och för ett af en qvinna en tredjedel mindre. Löneförmänerne för en dräng i årstjenst uppgå till ungefärligen 56 Rdr 32 sk, Banko, och för en piga till hälften mindre.

Folket är arbetsamt samt ådagalägger ofta stor klokhets och beräkning i vården af sina angelägenheter. Välståndet aftog betydligt under missväxt-åren 1837 och 1838, hvarunder stora skuldsättningar gjordes och många

hemman och lägenheter blefvo efter verkställda utmätningar försålde; men efter år 1839 har tillståndet förbättrats och utmättnings-förrättningarna betydligt minskats, samt de under missväxtåren af staten erhållne undsättnings-lån, uppgående till ett sammanlagdt belopp af 43,380 R:dr 16 sk. Banko blifvit till fullo återbetalda.

Under de svåra åren ökades brotten och i synnerhet tjufnaderne, men hafva sedermera under förbättrade ekonomiska förhållanden minskats till ungefärligen samma antal som förut, och äro brott af gröfsta beskaffenhet, såsom mord och rån, lyckligtvis ännu sällsynta.

Till befrämjande af nykterhet hafva, hufvudsakligen genom nitiska bemödanden af Presterskapet, föreningar blifvit stiftade uti Länets trenne städer, Gefle, Söderhamn och Hudiksvall, samt uti 36 af Länets 43 Landsförsamlingar. Enligt meddelad uppgift, äro såsom ledamöter i föreningarna antecknade 17,662 personer, och för ändamålet vinnande hållas understundom sammankomster eller så kallade Nykterhetsmöten, dervid menigheten uppmanas, att afhålla sig från förtäring af destillerade drycker, och skrifter i ämnet utdelas. Såsom verkan deraf har man velat anse det förhållande, att, oaktadt Länet under de sednaste åren gynnats af goda skördar, antalet af de till husbehofsbränning i Länet begagnade pannor, som år 1838, då den första Nykterhets-Föreningen inom detta Län stiftades, uppgick till 2,920, sedermera blifvit minskadt till 1,646, och att importen af bränvin som sjövägen ankommit till Helsingland, der de fleste och verksamaste nykterhetsföreningarna äro, blifvit under samma tid inskränkt från 97,503 kannor, som den utgjorde år 1838, till 79,228 kannor, som infördes år 1842. Ger na vill man antaga, att fyllerilasten blifvit mindre allmän, antingen till följd af nykterhetsföreningarnes bemödanden, som varit ganska stora, eller af en under tiden vunnen större upplysning, eller deraf att lasten förut hunnit till en ytterlighet, som åstadkommit afsky för den, eller, hvad sannolikast är, till följd af alla dessa anledningar, såsom gemensamt verkande till målet; och hyses åtminstone nu det hopp att den uppväxande generationen skall bevara sig från en osed, som bringat olycka öfver dess läder.

§. 3.

Näringsar.

Jordbruket idkas för det mesta på enahanda sätt, som uti föregående berättelser blifvit uppgifvit; och har icke eller, utom hos några få ständs-

personer, förändring uti jordbruks-redskapen ägt rum. Odlingar i större skala hafva allenast af några få possessionater blifvit företagne och af dessa äro de betydligaste verkställda af Herr Brukspatronen Thore Petré å dess egendomar i Ofvansjö och Thorsåkers socknar i Gestrikland.

Af den härvid i underdånighet bifogade tabell, inhämtas, vid jemnförelse med den som år 1838 upprättades, att under sednast förflutne fem år utsädet af olika sädesslag förhållit sig till hvarandra ungefärligen i samma proportion som tillföre, men blifvit ökad af hvete med $3\frac{1}{2}$, af råg med 295, af korn med 740, af hafra med 768, af blandsäd med 270 och af ärter med 313 tunnor; men deremot minskadt af potatis med 136 tunnor; och att medel-afkastningen blifvit under samma tid ökad: af hvete med $20\frac{1}{2}$, af korn med 14,772, af hafra med 9,545, af blandsäd med 8,774, af ärter med 1,919 och af potatis, ehuru utsädet deraf minskats, med 13,523 tunnor; men deremot af råg, hvarå skörden under flere af nu förflutna fem år felslagit, minskad med 1,253 tunnor; samt att således medelafkastningen af alla sädesslag öfverstigit densamma under nästföregående qvinqvennum med 41,434 tunnor.

Ehuru sädesproduktionen i Länet varit i jemnt stigande och under sednaste qvinqvennum i större proportion än folkmängden, fortfar likväl Länets innevänares behof af spannemål från andra orter att under de flesta år vara betydligt; och är importen deraf äfvensom af bränvin från ej mindre det närbelägna Upland än äfven Rikets sydligare provinser, synnerligast Skåne, vanligen högst betydlig, ehuru beräkning å beloppet deraf ej kan göras, då den del deraf som ankommer från Upland afyttras från producenten omedelbarligen till konsumenten.

Linodlingen fortfar, att för Helsinglands innevänares vara en högst vigtig näringsgren, samt var under åren 1837, 1838 och 1839, då sädesgrödan till större och mindre del skadades af frost, af oberäknelig fördel samt för mängden nästan det enda medlet till bergning. Någon förändring i sättet för linets odling, beredning och användande har icke ägt rum, och anses äfven produktionen deraf, så vidt beräkning deraf är möjlig, vara ungefärligen lika stor som tillföre. Afsättningen deraf till andra orter anses nu, såsom under föregående qvinqvennum, hafva årligen uppgått till ungefärligen 20 å 30,000 lispund lin, tre millioner alnar väf af alla slag, samt 50,000 härfvör garn, som till större delen afsattes uti Gefle, Upsala, Hedemora och Sala.

Odlingen af hampa är högst obetydlig, och af humla samt trädgårdsväxter, hvaraf allmogen nästan endast begagnar kål och rötter, blott till husbehof.

Boskapsskötseln. Under förflutna fem år har antalet af underhållna kreatur blifvit ökad med 412 hästar, 322 oxar, 1,302 kor, 746 yngre nötkreatur, 1,687 får, 1,236 svin och 8,782 getter, men någon förändring eller förbättring af kreaturs-racerna har under tiden icke åstadkommits. Fodertillgången är visserligen under vanliga förhållanden tillräcklig för ladugårdarnes behof, men så knappt beräknad, att, efter mera eller mindre fel-slagen skörd af foder, kreaturens antal måste minskas. Från ladugårdarne erhålles icke så mycken gödning som erfordras för att hålla åkerjorden i bördigt skick, utan måste ökad gödsel-tillgång beredas genom myrjord och hackadt granris. På sednaste år har likväl allmogen begynnt att mera än tillföre odla foderväxter, hvarigenom man emotser att gödsel-tillgången skall hädanefter komma att närmare motsvara åkervidden. Ladugårds-afkastningen är i allmänhet tillräcklig för behofvet, och uti Hassela, Hogdahl, Färila, Ljusdal med flera socknar i Helsingland så betydlig, att det antages att derifrån årligen afyttras ungefärligen 3,000 Lisp. Smör.

Skogar. Sedan sista berättelsen i underdånighet afgafs har affattningen af Ugglebo Jernverkens Rekognitions-skogs-allmanning blifvit slutad, hvilken befunnits innehålla 95,469 $\frac{1}{2}$ tunneland; men i anseende till uppkomne tvister om ägande-rätt, samt stubbe- och röjse-rätt till en mängd å densamma befintliga odlingar, torp och lägenheter har hvarken Bergmästare-undersökning eller någon annan vidare åtgärd för dess skattläggning kunnat vidtagas. Kongl. Kammar-Kollegium har under samma tid fastställt mantal och ränta för fyra Rekognitions-skogar, nemligen Axmars, Gysinge, Ljusne Jernverkens och Långvinds, samt utfärdat skattebref för 10 sådana, eller Elfkarleö, Forssbacka, Gammelstilla, Grönzinka, Hammarby, Hofors, Ljusne Jernverkens, Långvinds och Wiksjö Bruks Rekognitions-skogs-allmanningar, hvarigenom sedan år 1837 tillkommit 23 nya mantal.

De genom Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 12 Maj 1832 anbefalldte skogs-afvittringar, emellan Kronan och enskildte hemmansägare, hafva oafbrutet fortgått, dervid under sednast förflutna fem år mätningarne blifvit fulländade inom *Ljusdals*, *Hanebo* och *Bollnäs* socknar å en sammanräknad areal af 519,226 tunneland, och af *Hogdahls socken* blifvit

afmätt en rymd af 159,213 tunneland, hvilka mätningar blifvit inom Ljusdals och Fogdahls socknar af Kronan bekostade, med undantag af handtlangningen, uti hvilken hemmansägarna deltagit; men för Hanebo och Bollnäs socknar hafva alla kostnader blifvit af hemmansägarna förskjutne. Derjemte hafva afvittrings- och skattläggnings-förslag blifvit upprättade: för *Gnarps socken*, der den mark, som blifvit öfver sedan de gamla hemmanen erhållit hvad dem borde tillkomma, dels tilldelats angränsande hemman i Njurrunda och Attmars socknar af Medelpad, och dels blifvit af Gnarps Socknemän bibehållen, allt emot ökad skatt af $1\frac{2}{3}$ mantal, hvarå Eders Kongl. Majt den 24 Juli 1841 meddelat fastställelse; för *Wittersjö Krono-allmänning* i Hamrånge socken, hvilken blifvit, enligt Landshöfdinge-Embets den 6 Juni 1840 gifna utslag, indelad emellan 12 hemmansägare och 5 nybyggare emot en åsatt tillökt grundränta af 10 R:dr 37 sk. 8 rist. Specie eller nära $1\frac{1}{4}$ Mantal; för *Ofvandkers Krono-allmänning*, som delats emellan 71 nybyggare samt åtskillige gamla hemman, emot en skatt, motsvarande för de förre $10\frac{5}{128}$:dels, och för de sednare $\frac{9}{16}$:dels mantal, hvarom Landshöfdinge-Embetet den 29 Oktober 1840 meddelat utslag; för *Hanebo socken*, der icke någon öfverloppsmark tillfallit Kronan, men ökad skatt blifvit åsatt en del gamla hemman med $1\frac{49}{96}$:dels mantal, enligt Landshöfdinge-Embets utslag af den 28 December 1842; för *Alfta socken*, hvarrest efter det förslaget blifvit af Eders Kongl. Majt den 21 December 1839 pröfvadt och fastställt, öfverloppsmarken blifvit indelad å dels gamla hemman, och dels anlagde 14 nybyggen, hvarigenom tillkommit $8\frac{79}{384}$ mantal; och för *Färila socken*, innehållande enligt under föregående är verkställd afmätning, en areal af 346,940 tunneland, eller nära 15 qvadratmil, der, oaktadt genom tilldelad öfverloppsmark, en tillökning i räntor blifvit föreslagen å gamla hemman för $6\frac{113}{192}$ samt å 50 nybyggen $7\frac{17}{192}$ mantal, öfverloppsmark ännu återstod till användande, sedan de nu upprättade förslagen hunnit att blifva behörigen pröfvade; och utgör således det skattetal, som efter dessa afvittrings-förrättningar föreslagits dels å gamla hemman, och dels å anlagde 140 nybyggen, nära 38 mantal, hvaraf skatt och räntor komma, att, efter tilländalupne frihetsår, till Kronan utgå.

De enskildtas skogar äro i allmänhet tillräcklige för behofvet och erbjuda uti de från hafskusten aflägsnare socknar i Helsingland större tillgång, än som kan med fördel begagnas. Hushållningen dermed beror hufvud-

vudsakligen på det värde skogs-effekter innehafva, och skogarne blifva i förhållande derefter begagnade och värdade. Misshushållning dermed tiger väl egentligen icke rum, men någon bestämd plan för dess begagnande, äfvensom för beredande af återväxt, har oaktadt de råd, som derom blifvit genom Länets Hushållnings-Sällskap gifne, samt de anvisningar som erhållits genom den på Eders Kongl. Majts Nådiga befallning utgifne Handbok uti Skogshushållningen, icke blifvit iakttagen af andra än bruksägare för hvilka skogen har större värde. Det bör likväl väntas, att det exempel som af bruksägare gifves, skall, i förening med det högre värde skogarne erhållit genom en under sednaste år ökad trädvaruexport, åstadkomma hos allmogen mera omtänka i afseende å värden af denna dyrbara egendom.

Bergsrörelse. Vid Nätsjö grufvor inom Loos kapellag af Färila socken i norra Helsingland har arbete varit anställt för erhållande af kopparmalm; men sedan dervid nedlagde betydliga kostnader icke blifvit genom lönande malmvinst ersatte, så har arbetet derstädes blifvit, med Kongl. Bergs-Kollegii tillstånd, på 3:ne år inställt. Å den till Fagersta by i Thorsäkers socken af Gestrikland hörande mark, har sistlidne år blifvit upptagen en blyglansskärpning, hvars vidare bearbetning beror på utgången af den profsmältning, hvarom Grufvägarne föranstaltat. För öfrigt har grufbrytning för erhållande af annat än jernmalm under sist förflutne fem år inom detta Län icke ägt rum; men att anvisningar på silfver- och kopparmalm på många ställen förekomma, och att de hitintills felslagne förhoppningarne icke afskräcka från mer eller mindre kostsamma försök, bevisas deraf, att under nämnde tidrymd ej mindre än 11 mutsedlar å silfvermalm och 36 sådane å kopparmalm blifvit af Bergmästare-Embetet utfärdade.

Jernmalmbrytning har under ifrågavarande tid bedrifvits vid 25 grufvor i Gestrikland, hvaraf 23 äro belagne uti Thorsäkers, en uti Årsunda, och en uti Ugglebo socken, samt vid 12 grufvor i åtskilliga socknar af Helsingland; och hafva således, enär år 1837 icke mera än 17 jernmalmsgrufvor inom Länet bearbetades, 21 sådane blifvit sedan nämnde tid af öde eller å nyo upptagne. Malmuppföringen har, enligt erhållne uppgifter, årligen i medeltal utgjort i Gestrikland 23,364 samt i Helsingland 10,607, eller inom Länet tillsammans 33,972 skeppund bergsvigt, eller 8,209 skeppund mera än som i medeltal årligen erhållits under föregående qvinqvennum. Det större antal nya grufvor, som under de sista 3:ne åren blifvit

i Thorsåkers socken upptagne, och af hvilka visserligen flera icke förtjena någon uppmärksamhet, men andra deremot lofva ett fortfarande bestånd, antyder nogsamnt att malmtillgångar icke saknas, och förhoppningarne att malmuppfordringen i denna ort kan icke allenast bibehållas vid hvad den först varit utan jemväl ytterligare uppdrifvas, kunna anses så mycket mera grundade, som det varit möjligt, att år 1842, oaktadt utur de gamla Stolls-, Göske-, Nyängs- och Myggbo-grufvorne, hvilka år 1838 lemnade 21,523 skeppund, icke erhöles mera än 9,367 skeppund, likafullt från Thorsåkers-grufvorna åstadkomma en uppfordring af 26,407 skeppund. Som emedlertid, med högst få uudantag, malmen som der brytes dels är besvärad af oart, dels mindre rik, är det icke sannolikt att grufvehandteringen kan komma att betydligt utvidgas och med större fördel hädanefter än hitintills bedrifvas. Det vid upptäckten af Magmyre- och Lantjens-grufvorna fästade hopp, att inom Skogs socken af södra Helsingland en lönande grufve-rörelse skulle kunna åstadkommas, synes icke vilja gå i fullbordan, enär icke någon vidare upptäckt af värde i granskapet af desamma sedermera blifvit gjord, och äfven om malmens fortfarande i dessa grufvor för en längre tid man icke kan göra sig någon grundad förhoppning. Den ymniga tillgången på malm uti Gymåsberget, beläget i Woxna socken af södra Helsingland, försäkrar deremot de bruk, som genom deras lägen äro anvisade att begagna denna fattiga malm, att deras behof deraf äfven i en långt aflägsen framtid bör utan svårighet kunna fyllas. Anmärkningsvärd är den ifver, hvarmed malmetningen under detta qvinqvennum blifvit inom Länet bedrifven, och hvaraf följden varit att en stor mängd inmutningar efter kompassens anvisning blifvit anmälde hos Bergmästare-Embetet, som under tiden utfärdat ej mindre än 424 mutsedlar, hvaraf 247 belöpa på Gestrikland och 177 på Helsingland.

För Kihlafors Bruksägares räkning har sjöalm blifvit upptagen utur de till detta bruk närbelägna sjöar till ett belopp, utgörande, för år 1838 3,321 tunnor och för år 1839 2,600 tunnor; men som denna malm icke kunnat med någon fördel tillgodogöras, hafva de under föregående qvinqvennum gjorda upptäckter af sådan malm icke ådragit sig någon vidare uppmärksamhet.

Tackjern har under ifrågavarande tid tillverkats vid 28 masugnar, och har tillverkningen varit störst år 1839, då den uppgick till 80,357 skeppund, och minst år 1842 med ett tillverkningsbelopp af 71,554 skeppund,

samt i medeltal utgjort för hvarje år 76,123 skeppund. Medelproduktionen på dygnet utgör för hela tiden 21, 8. skeppund samt har varierat de särskildte åren emellan 20, 8. skeppund, såsom förhållandet var år 1839, och 22, 8. skeppund, hvilket är resultatet af 1841 års blåsningar. Anmärkningsvärdt är, att sedan försök med sambruk först blifvit gjordt vid Jerbo bergsmanshytta och jemväl föranledt till efterföljd vid öfrige bergsmanshyttor med undantag endast af Bro hytta, blåsningen fortfarande bedrifvits i sambruk allenast vid Jerbo; men att en återgång till det gamla brukningssättet, att hvarje delägare afverkar sitt rede, ägt rum redan efter första sambruksblåsningen vid Hoo- och Wiby-hyttorne, efter 2:ne vid Tjernäs, efter trenne vid Åttestå och efter fyra vid Vester Hästbo hytta.

Stång- och ämnesjern-tillverkningen har i medeltal årligen uppgått till 86,457 skeppund, eller 16,140 skeppund mera än tillverkningen i medeltal utgjorde under nästföregående fem år. Under sednaste qvinqvennum hafva tvenne nya bruk blifvit anlagde, nemligen Robertsholm i Thorsåkers och Kungsfors i Ofvansjö socken, hvardera bestående af 3 härdar och 2 hamrar; hvarjemte vid de gamla verken följande antal härdar och hamrar tillkommit, nemligen vid Kihlaforsverken 3 härdar och 3 hamrar, vid Swabens verk 2:ne extra härdar och 1 större stångjerns-hammare, vid Grönzinka 1 hammare, vid Wifors 1 hammare, vid Mackmyra 1 hammare och en ny eldstad till Engelska smidesmethodens begagnande, vid Strömbacka 2 hamrar, vid Forsbacka 1 hammare samt vid Hedvigsfors likaledes 1 hammare; utgörande sammanräknade antalet af härdar vid slutet af sistlidne år 163, förutom de tvenne extra härdar för Morellska smidet, hvilka finnas vid Swabens verk och 1 härd för Lancashiresmide vid Mackmyra bruk. Det privilegierade smidet i Länet har under samma tid vunnit en tillökning af icke mindre än 19,462 skeppund och uppgick vid slutet af sistlidne år till 79,852 skeppund; hvarförutan Hammarby, Hofors och Gammelstilla bruk, äfvensom Swabens verk åtnjuta en oinskränkt smidesrättighet utöfver det genom privilegierne emot hammarskatt fastställd beloppet, och en extra smidesrätt får tills vidare begagnas till ett belopp af 1,150 skeppund vid Strömbacka, och af 200 skeppund vid Hedvigsfors bruk. Särskild tillåtelse till extra vägföring har i Näder varit förunnad ägarne af Högbo, Tolfors, Mackmyra och Forsbacka bruk samt öfre härdan i Ofvansjö valshammare.

Jernmanufaktur-tillverkningen har under sistförflutne fem år tillsammans utgjort 7,872 skeppund eller i medeltal för hvarje år 1,574 skeppund,

samt bestått af stål-, band-, knipp- och bultjern, spik och diverse annan manufaktur. Vid Mackmyra bruk hafva genom Kongl. Bergs-Kollegii utslag af den 16 Januari 1840 2:ne nya spikhamrar blifvit tillätne.

Gröfre *gjutgods* har blifvit tillverkad vid de fleste masugnar, men kan icke till beloppet närmare bestämmas såsom ingående uti den uppgifna tackjernstillverkningen. Vid Forsbacka jerngjuteri har deremot tillverkningen af diverse slag *gjutgods* utgjort under sistförflutne fem år tillsammans 5,659 skeppund viktualievigt.

Af de uti sista berättelsen upptagne *fabriker, bruk och näringar*, hvilka icke tillhöra bergsrörelsen, har Östanå pappersbruk sistlidne år uppbrunnit, och ännu icke blifvit åter uppbygdt, men vid de öfrige, nemligen Åby ättiksfabrik, Flors linne-, damast-, drälls- och segelduks-fabrik, Bergviks pappersbruk, Grängsbo rödfärgsverk, Stigslunds och Wågbro tegelbruk samt Stigslunds oljeslageri hafva arbetspersonalen och tillverkningsvärdet varit ungefärligen enahanda som tillföre. Å landet finnes nu 7 färgerier eller 2:ne mera än förra berättelsen upptager, med ett tillverkningsvärde af tillsammans 1,764 R:dr Banko, och 5 garfverier för beredning af läder på Engelska sättet, eller 1 mera än år 1837, med tillverkningsvärde, utgörande tillhopa 3,170 R:dr samma mynt. Dessutom äro på landet bosatte 2 tunnbindare, 9 glasmästare, 1 hattmakare, 2 hofslagare, 86 klensmeder, 1 kakelugnsmakare, 13 murare, 2 sadelmakare, 5 skinnberedare, 157 skomakare, 167 skräddare, 15 snickare, 7 hjulmakare och 1 urmakare.

Inom Länet finnas 72 tullmjölqvarnar med tillsammans 154 par stenar, 1,316 husbehofs-mjölqvarnar, 92 tullsågqvarnar, och 315 husbehofs-sågqvarnar; och hafva således sedan år 1837 tillkommit 2:ne tullmjölqvarnar och 30 husbehofs-sågqvarnar, men deremot 1 husbehofs-mjölqvarn och en tullsågqvarn blifvit nedlagde.

§. 4.

Binäringar.

Jagt och djurfångst idkas uti alla socknar af Länet, men allenast uti några få till betydnet; och hvad som fångas är hufvudsakligen skogsfågel, såsom tjäder, orre, hjerpe och snöripa, som på vinterföre afföres till Stockholm och der afyttras.

Uti alla de invid hafskusten belägna socknar af Länets idkas *sirömmingsfiske*, dock till största beloppet uti Enångers och Rogsta med flere socknar af norra Helsingland, hvarest innevånarne uti de öfrige socknarne af Helsingland för det mesta förse sig med sitt behof af denna vara, hvilken är för hushållen derstädes af lika mycken vikt som i södra Sverige sillen, hvaraf obetydligt belopp konsumeras inom denna ort. *Lax* fångas uti flere strömmar samt äfven uti åtskilliga hafsfjerdar, dock mest uti Gelle å och Ljusne elf, ehuru tillförlitlig uppgift om beloppet deraf ej kunnat erhållas. Fångsten af *ål* och *sik* uppgår icke till betydligt belopp, ehuru ganska många sådana fisken äro skattlagde och många tillhörige kronan. Insjöfisket idkas nästan endast till husbehof och anses vara ett föga lönande tidsfördrif.

Enligt härvid i underdånighet bifogade tabell finnas i Länets 30 skattlagde fisken och fiskelägenheter, som icke äro inbegripne under något hemmans räntor, hvaraf 8 tillkommit sedan år 1837, och 254 kronofisken.

Kolning och körslor för brukens behof fortfara att vara för innevånarne uti de flesta socknar af Länets, och i synnerhet i Gestrikland, en vigtig binäring. I följd af den under detta qvinqvennum betydligt ökade jern-tillverkningen hafva priserna derå stigit och förtjensterne således varit större än förut, men minskning deruti emotses till följd af den nu inträffade ofördelaktiga konjunktur för jernets afsättning, som otvifvelaktigt måste verka minskning uti tillverkningen deraf, och följaktligen nedsättning uti priserna på de för densamma nödiga effekter och præstationer.

Försäljning af trädvaror har under sistförflutne fem år varit betydligare än tillföre dels genom tillförsel af virke till skeppsvarfven i Länets städer, der under dessa år en högst betydlig skeppsbyggnad ägt rum, och dels under sednaste år genom ökad skeppning af bräder, och då priserna på dessa varor under denna tid äfven stigit nära 50 procent, så har denna binäring under tiden medfört stor förmån för Länets innevånare, hvilka också, genom Eders Kongl. Majts Nådiga Förordning af den 23 Februari sistlidne år, blifvit i tillfälle att mera än eljest begagna sig af denna fördel. I följd af mindre fördelaktiga konjunkturer för sjöfarten, har skeppsbyggeriet numera blifvit betydligen inskränkt, hvaraf priserna på skeppsvirke sannolikt kommer att åter falla till hvad de varit förut, hvaremot lifligheten uti handeln med bräder gifver förhoppning om fortfarande höga priser på den-

na vara. Trädvaru-afsättningen, som tillförene blifvit verkställd allenast från Gestrikland, södra Helsingland samt Enångers socken af norra Helsingland, har nu, sedan den under sednaste år blifvit föremål för spekulation af köpmän i Hudiksvall, äfven blifvit utsträckt till flere socknar af norra Helsingland, såsom Bjuråker, Delsbo, Gnarp och Bergsiö. Exporten af trädvaror är närmare uppgifven uti de för hvar och en af Länets städer, hvarifrån skeppningen blifvit verkställd, författade berättelser; men som deruti ingår ej obetydligt belopp bräder, som blifvit uppköpt från orter utom Länets, så kan bestämd uppgift om hvad som afyttrats från skogar inom detta Län icke lemnas.

Uti sist afgifne berättelse har blifvit omförmäldt, att Länets Hushållnings-sällskap, inseende vigten af att utvägar till biförtjenst bereder de nybyggare och andre personer, som bebodde de från hafskusten aflägsnare skogar, hvarifrån trädvaror i saknad af flottleder ej utan största svårighet kunde afsättas, beslutat att ibland dessa sprida kännedom om tillverkningen af pottaska. De första försöken dermed gjordes år 1837, då en uti handteringen kunnig person på Hushållnings-sällskapets bekostnad rekvirerades från Westerbotten, för att deruti undervisa, och dessa försök hafva haft den framgång, att från Ofvanåkers Krono-allmänning samt närliggande skogar uti Färila och Jerfsö socknar blifvit tillverkade och till en uti Ofvanåkers socken boende kontingent-handlande försålde år 1838 200, 1839 675, 1840 1,600 samt för hvardera af åren 1841 och 1842 ungefärligen 2,000 Lispund pottaska. Kännedomen om Pottasks-beredning har derifrån vidare spriddt sig till aflägsna skogstrakter uti Ljusdals, Bjuråkers och Hassela socknar, hvarigenom tillverknings-beloppet antages vara ökad till 3,000 Lisp., som efter ett medelpris af 2 R:dr per Lisp. lemna idkarne af denna näring en årlig inkomst af 6,000 R:dr Banko.

Tjärubräkning idkas uti några få socknar af Länets, men ej till betydligare belopp. Länets Hushållnings-sällskap har anslagit medel till befordrande af mera kännedom om denna näring, och önskligt vore om lika framgång dervid vunnes, som redan visat sig i afseende å pottaske-tillverkningen.

Salpetter-tillverkningen har, till följd af det år 1837 nedsatte ännu fortfarande låga inlösnings-priset, blifvit minskad, och har i medeltal för hvarje af de sistförflutna fem åren utgjort 296 Lisp.

Innevånarne uti de omkring Storsjön i Gestrikland belägne socknar Wahlbo, Ofvansjö och Årsunda uppbryta ej obetydliga kvantiteter af quarntsten, trappsten och masugnsställsten, som afsättas i Gelle stad, derifrån de vidare afyttras till andra inrikes orter. Innevånarne uti förstnämnde socknen hafva derjemte god förtjenst på tillverkning och försäljning af kalk och tegel, som i Gelle stad afyttras.

Uti hvar och en af Länets tre städer Gelle, Söderhamn och Hudiksvall hållas årligen trenne marknader och derjemte en sådan uti Skjärtra by i Jerfsö socken af Helsingland. Dessutom hållas uti många socknar af Helsingland hvarje år flere sammankomster emellan allmogen och handlande uti Söderhamn och Hudiksvall, då liqvider uppgöras och varor, hufvudsakligen väfnader, af de sednare emottagas. Helsinglands allmoge afsätter äfven en stor del af sina produkter, såsom lin, väfnader, fogel, smör, lax och skinnvaror å andra orter, och besöka för sådant ändamål Stockholm, Upsala, Hedemora och Sala med flere städer. Handeln på Stockholm har blifvit mycket gynnad genom den lättare kommunikation, som erhålles derigenom att tvenne ångfartyg, så länge årstiden det medgifver, göra reguliera resor emellan Stockholm och Umeå, och derunder anlöpa Länets tre städer. Till förmån för trafikerande på Norrbotten har år 1838 en fyr blifvit uppförd å ön Stor-Jungfrun, belägen nära Söderhamn.

Sedan Rikets sednast församlade Ständer för omläggning af backiga eller eljest för kommunikationer mindre tjenliga delar af de allmänna landsvägarne i Riket anslagit och till Eders Kongl. Majts Nådiga disposition ställt en summa af 200,000 R:dr Banko, har uppmärksamheten äfven inom detta Län blifvit fästad å vigten af att, till rörelsens upphjelpande, förbättra de allmänna landsvägarne. För detta ändamål har vägen emellan Ljusdahls och Delsbo socknar öfver de så kallade Gryttjesbergen, hvilken med landet bredevid hafskusten sammanbinder nordvestra delen af Helsingland samt mycket begagnas af Herjeådahlens och en del af Jemtlands innevånare, men genom många och svåra backar varit mycket besvärlig, blifvit under sistlidne år till en del omlagd med dertill af Delsbo, Ljusdahls, Jerfsö, Färila och Hogdahls socknars innevånare utfäste bidrag, utgjorde i dagsverken, samt ett af Eders Kongl. Majt i Näder beviljadt statsanslag af 6,000 R:dr Banko. Likaledes hafva vägarne öfver Rösteborgen i Hanebo Socken och Bråbrickan uti Segersta socken blifvit till en del om-

lagde af nämde socknars innevånare, som, enligt Eders Kongl. Maj:ts Nådiga beslut, dertill åtnjuta ett stats-anslag af 3,000 R:dr Banko. Derjemte hafva Söderala och Skog socknemän beslutat, att omlägga den backiga vägsträckan emellan Stråtjärä och Myskje gästgifvaregårdar, samt Tuna och Ilsbo socknemän, att omlägga vägen öfver de svåra så kallade Fyrfalls-backarne emellan Sanna och Bergje gästgifvaregårdar, likväl allt med hopp om understöd af allmänna medel, hvarom de också i underdånighet anhållit; hvarförutan fråga blifvit väckt och undersökning hållen, angående omläggning af den väg, som leder från Dalarne genom Ofvanåkers, Alfta, Bollnäs och Regnsjö socknar till Söderhamns stad, hvilken är en af de mest begagnade vägar i Länet, men är till en del lagd öfver höga bergåsar, i stället för att den kunnat förläggas å nästan backfri yta. Flera dylika vägbyggnads-företag äro inom Länet erforderliga för att underlätta trafiken och afsättningen af landets produkter, men utförandet deraf kan ej förväntas, så vida icke understöd dertill fortfarande af Staten lemnas.

§. 5.

Politisk Författning.

Under sistförflutne fem år har hemmantalet i Länet blifvit förökadt med 23 mantal, tillkomne genom Rekognitions-skogars skattläggning, och skatteköp. En ytterligare betydlig tillökning uti hemmantalet kommer att inträffa, dels genom fastställelse å skattläggningen af åtskillige Rekognitions-skogar, och dels efter verkställda afvittringar genom ökad skatt för gamla hemman och räntor å nya hemman efter frihetsårens slut. Antalet af skattlagda obebyggda torp och lägenheter har blifvit under samma tid förminskadt med 30, och det af oskattlagde med 716, hvartill orsaken är, att hemmansägare sådana lägenheter inköpt och med sina hemman förenat, samt att många sådana varit åt personer på viss tid eller lifstid upplätne, derunder de varit till särskilt taxeringsvärde upptagne, men derefter återfallit till hemmanen och blifvit uti deras uppskattningsvärden inbegripne. Under tiden hafva blifvit verkställda 173 klyfningar och 40 sammanläggningar af hemman samt 42 afsöndringar af jord från hemman till everdelig ägo.

Enligt de till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ingifne sammandrag

drag af Landtmätarnes i Länet årliga redogörelser, hafva under detta qvinqvennum 30 laga skiften, omfattande 111 mantal, af hvilkas innehafvare 335 blifvit qvarboende å de gamla gårdarne och 121 utflyttat, samt en areal af 25,432 tunneland inrösningsjord och 153,035 tunneland afrösningsjord eller tillsammans 178,467 tunneland, och således nära 8 qvadratmil, blifvit fulländade. Af dessa skiften hafva 22 blifvit verkställda inom Gestrikland, eller uti Thorsåkers socken 9, Ofvansjö 7, Wahlbo 4, Ugglebo 1, och Hamrånge 1, samt inom Helsingland allenast 8, nemligen uti Harmångers socken 4, Trönö 2, Njutånger 1, och Gnarp 1; men då i betraktande tages, att skiftet i Gnarp öfvergått hela socknen, med undantag af blott en enda by, och omfattat $29\frac{1}{2}$ mantal med 132 åboer, af hvilka 105 utflyttat och 27 blifvit i de gamla gårdarne qvarboende, samt en areal af 59,590 tunneland; så visar det sig, att förrättningarnes omfång är fullt ut lika stort uti Helsingland, som uti Gestrikland. Dessutom hafva, oberäknadt afvittringarne, hvilka särskildt blifvit redovisade, 176 förrättningar för olika ändamål, såsom hemmans-klyfningar, skiften af förut samfällige skogar, areal-afmätningar, stängsel och vägdelningar m. m. blifvit af Landtmätarne i Länet under tiden verkställda. Jemnlit Eders Kongl. Maj:ts Nådiga beslut har under detta qvinqvennum utflyttningshjälp blifvit till de efter laga skiften utflyttade åboer utbetald med tillsammaus 4,938 R:dr 33 sk. 4 r:st. Banko.

De laga skiften, som i Helsingland blifvit förrättade, kunna i allmänhet antagas hafva blifvit gjorde till delägarnes belåtenhet, emedan besvär deremot sällan blifvit anförde och Landtmätarnes åtgärder vunnit laga kraft; hvaremot uti Gestrikland de ofta föranledt tvister, som till skada för delägarne förorsakat längre tids uppehåll med tillträdet af de nya skiftena. Orsaken till detta olika förhållande torde till en del vara den, att skogsmarken å de flesta ställen i Helsingland, der laga skiften blifvit verkställda, förut varit samfällig, men inom Gestrikland denna mark tillförene undergått storskifte, hvarigenom, då den ena delägarrens skogslotter varit bättre värdade än den andras, alltid erfordrats ståndsskogs-liqvider, hvilka varit svåra att uppgöra och oftast föranledt stridigheter, af desto ömtäligare beskaffenhet, som skogsmarken har större värde uti Gestrikland än uti Helsingland. Ehuru motvilja för skiftesförrättningarne i allmänhet icke är rådande, utan dessa vunnit förtroende hos folket, som insett nyttan deraf, så äro

likväl de kostnader för aflöning till Landtmätare och Gode Män, handlangning och utflyttningar, m. m., hvilka åtfölja laga skiften, så betuagande för första innehafvaren, att denna för sin besittningstid ofta anser sig icke kunna af skiftet draga den nytta, som motsvarar kostnaderna; och vållar farhågan för dessa, att denna för ett ordnadt jordbruk så nyttiga och nödiga reglering icke haft den framgång, som den vid annat förhållande skulle hafva ägt. Genom Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 19 Mars 1839 hafva de hinder, som förut förefunnits för erhållande af laga skifte inom de af en hel socken eller flere byar bestående skifteslag, der gemensamt storskifte föregått, blifvit undanröjde; och hafva derefter laga skiften blifvit uti några sådana skifteslag begärde, hvilka nu äro under handläggning.

Statsbidrag. Uppskattningsvärdet af hemman, bruk och lägenheter har, sedan år 1837, blifvit minskadt med ej mindre än 1,135,459 R:dr, hvilken minskning härleder sig hufvudsakligen, eller till ett belopp af 935,663 R:dr från den, till följd af inträffad ofordelaktig konjunktur för afsättning af jernet, verkställd nedsättning af värdet på bruk och bergverk, samt i öfrigt från minskadt antal och värde af bebyggde och obebyggde torp och lägenheter, och till mindre del från nedsatt värde af hemman. Beskattningen inom Länet, som enligt föregående berättelse varit uti jemnt stigande, har från och med år 1841 åter nedgått och visade, enligt afslutade special-räkningar, för åren 1841 och 1842 en minskning af tillsammans 31,000 R:dr, föranledd, utom af nyssnämnde nedsättning i uppskattningsvärdet, i synnerhet af nedsatt kapitations-afgift och bevillning för arbetsfolk efter 2:dra artikeln af Bevillnings-förordningen, betydligt minskad bränvinsbränning, Lagmans- och Häradshöfdinge-räntans äfvensom Motes-Passevolans-afgiftens upphörande, samt år 1842 verkställd nedsättning af hammarskatten af släng- och ämnesjerntillverkningen. Att, oaktadt denna betydliga minskning uti den direkta beskattningen, summan af statsbidragen enligt i underdånighet bifogade tabell är allenast 17,527 R:dr mindre än den för föregående qvinqvennium uppgifne, förklaras deraf, att arrendeafgiften för åtskilliga kronan tillhörande lägenheter, räntor af diverse verk och inrättningar, afgifterne för Clerecie-statens underhåll, äfvensom kostnaden för allmänna besvär blifvit under tiden ökade.

Kostnaden för rustning och rotering fortfar, oaktadt Motes-Passevolans-afgiftens upphörande, att vara en af jordbrukarens största och väsendtligaste

bördor, hvilken väl blifvit uppå gjorda ansökningar, inom åtskilliga socknar jemkad, men ändock är, genom det olika förhållande, hvaruti socknarne i detta afseende stå till hvarandra, ganska ojemn; hvarom närmare beskrifning blifvit uti föregående berättelser i underdånighet afgifven. Den äiven förut omförmäldte extra roteringen inom Länet har, genom Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 2 April 1839, blifvit bestämd till $23\frac{1}{2}$ soldat- och $7\frac{1}{4}$ båtsmans, eller tillhopa $30\frac{1}{2}$ rotar, med hvilka kontrakter om hästars præsterande under krigstid blifvit uppgjorde. Den nya ständiga roteringen har, sedan Eders Kongl. Maj: i Näder föreskrifvit att den borde utsträckas till rekognitions-skogs-allmänningarne med derå befintliga torp, odlingar och lägenheter, rotefrie posthemman samt Militiæ-, Länsmans- och Gästgifverihemkallshemman, och efter det ytterligare sammanträden med Roterings-Komitéeerne hållits åren 1839 och 1841, blifvit af Eders Kongl. Maj: i Näder fastställd till 75 hela sammansatte soldatrotar, och 12 hela sammansatte båtsmansrotar, med $\frac{1}{2}\frac{3}{5}$:dels öfverblifven soldatrote och $\frac{2}{3}\frac{1}{2}$:dels sådan båtsmansrote, som komma att förenas med framdeles blifvande sådane, eller tillsammans $88\frac{1}{2}$:dels nya ständiga rotar, för hvilka vakans-afgifter erläggas. Städernes båtsmanshåll har blifvit regleradt i enlighet med Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 21 September 1839 och nedsatt från 43 till 35 man, hvarigenom båtsmännens antal blifvit fastställdt för Gefle till 26 man, eller en man mera än förut, för Söderhamn till 4 samt för Hudiksvall till 5 man, eller för Söderhamn 4 och för Hudiksvall 5 mindre än förut, allt i mån af bevillningen för den oprivilegierade jorden, hus och tomter, samt borgerliga rörelsen; hvarförutan, efter tvenne sammanträden med Roterings-Komitéeerne, extra roteringen för städernas privilegierade eller löningsjord blifvit genom Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 22 December 1841 fastställd till en båtsmansrote, hvaraf Gefle stad ansvarar för $\frac{2}{3}$:delar, Söderhamn för $\frac{2}{3}$:delar och Hudiksvall för $\frac{1}{3}$:del.

Skjutsbesväret. Genom den uti sist afgifne berättelse omförmäldte reglering i afseende å transporten af detta Läns samt de öfrige norra Länens salpetter, är hindring vunnin uti kronoskjutsbesväret, och en ytterligare sådan emotses, till följd af stadgandet uti 1 art. 3 §. af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Förordning om truppers och persedlars fortskaffande, af den 6 December 1842, enligt hvilket fortskaffning af trupper företrädesvis bör ske sjöledes, hvarigenom den högst betungande skjutsningen af båtsmän förmodas kunna åtminstone till stor del undvikas; men håll- och reserv-skjutsen fort-

far, att vara en för hemmansägare lika svår börda som tillförene. Att den fastställde skjutslegan är i denna ort otillräcklig för betäckande af de med skjutsen förenade omkostnader, bevisas deraf, att uti en af de socknar der skjutsen bestrides af Gästgifvaren emot ersättning af skjutsskyldige hemmansägare, hvilken åtgärd allenast vid åtta Gästgifvaregårdar i Länets kunnat åstadkommas, utgår denna ersättning uti dels kontanta medel och dels hö till ett belopp af ungefärligen 20 R:dr Banko för hvarje helt mantal. Kronobetjeningen vakar öfver ordningen vid Gästgifverierne hvarom Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande den 27 Oktober 1835 utfärdat särskild kungörelse, som finnes att tillgå vid hvarje Gästgifvaregård.

Till åtlydnad af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Circulaire-Bref af den 4 December 1830 och 13 Septemper 1834 har reglering af kronobrefbärings-skyldigheten blifvit företagen; och hafva dervid öfverenskommelser blifvit träffade, enligt hvilka uti Länets fleste socknar vissa personer, emot bestämd årlig afgift, åtagit sig att fortskaffa angelägna kronobref; och uti de öfrige socknarne brefven skola genom gästgifvareskjuts på socknemännens bekostnad afsändas; hvilka beslut blifvit af Landshöfdinge-Embetet fastställdt och genom kungörelse af den 27 November 1840 uti Länets kungjorde.

Politi. Länets är i afseende å rättvisans skipande samt allmänna ordningens bibehållande indeladt uti fyra Domsagor, tre Fögderier, två Lands-Fiskals- och trettiotvå Länsmans-distrikter, hvarförutan Fjerdingsmän äro uti Länets alla socknar antagne. Enligt gällande författningar är åt församlingarnes Pastorer och Kyrkoråd sedlighetens vård anförtrodd. Barna-undervisningen å landet besörjes på sätt uti föregående berättelse blifvit omförmäldt, för det mesta af Lärare, som för ändamålet besöka hvarje by, och för närvarande finnas allenast åtta ordentliga vexelundervisnings-skolor, utom de som äro uti städerna inrättade. För hälsovården äro tvenne ordinarie Provincial-läkare stationerade uti Gefle och Söderhamn, en extra Provincial-läkare i Ljusdal, och jemnlit Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 2:dra Februari 1842 en extra Provincial-läkare äfven i Hudiksvall. Utom förutvarande Lazaretter uti Gefle och Söderhamn har, i enlighet med Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 21 September 1839, ett sådant blifvit uti Hudiksvall, i förening med dervarande Kurhus, inrättadt för nämnde stads och norra Helsinglands fögderis innevänares behof, för hvars förvaltning och skötsel särskild Direktion och Läkare blifvit utsedde; och hafva uti Gefle och Söderhamn med besparade kurhus-afgifter samt å förstnämnde ställe, till stor

del genom betydliga frivilliga gåfvor, nya Lazarets-byggnader blifvit uppförde, och i Hudiksvall en väl bebyggd gård i staden för ändamålet inköpt och inredd, hvartill blifvit använde de 5,000 R:dr Banko, som vid delningen af den för Länet gemensamt samlade kurhusfonden tillfallit norra Helsingland och Hudiksvalls stad. Det i Gefle förut varande hospital har deremot, sedan Upsala Central-hospital blifvit till emottagande af sinnessvage personer färdigt, upplöst, och hospitalshjonen blifvit under åren 1840 och 1841 dit afflyttade. Uti de flesta socknar äro Barnmorskor anställda och af Församlingarne lönade. Fattigförsörjningen bestrides af hvarje Församling med mer och mindre omsorg, dock så att verkligt nödlidande icke sakna behöflig hjälp. De uti Länet varande socken-magaziner, ägde vid sistlidne års slut en fond af 20,522 tunnor spannemål och 5,206 R:dr Banko i penningar. För ersättande af förluster genom eldsvådor äro Brandstods-föreningar, bestående af en eller flera socknar, inrättade; men för att göra afgifterne dervid mindre ojemna, har af Länets Hushållnings-Sällskap blifvit uppgjort ett förslag till en gemensam Brandstods-förening för hela Länet, hvilket blifvit vederhörande delgifvet men ännu icke antaget. De föreningar, som med anledning af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af den 19 Juni 1830 stiftades för erläggande af premier för rofdjurs utödande, fortfara ännu; och äro uti Wahlbo, Hille, Haurånge, Ugglebo och Ofvansjö socknar af Gestrkland, hvarest rofdjuren under sistlidne år åstadkommit större förluster, premierna genom särskild öfverenskommelse förhöjde till 50 R:dr för björn, 16 R:dr 32 sk. för varg och 12 R:dr allt Banko för lodjur. Antalet af å landet tillätne krogar är nu nio, och således, sedan sista berättelsen i underdånighet afgafs, minskadt med en sådan.

§. 6.

Städer.

Gefle. Antalet af stadens innevånare, hvilket vid 1837 års slut uppgick till 8,137, utgjorde enligt de sistlidne år upprättade mantals- och skattskrifnings-längder 8,422 personer, hvaraf 5,388 äro skattskrifne och 3,034 skattfrie.

Befolkningen i staden är i allmänhet känd för ett stilla och sedligt uppförande och de undantag, som derifrån förekomma, härsläta oftast ifrån be-

nägenhet för starka dryckers omätliga bruk, men kunna, i förhållande till innevånarnes antal, ej anses särdeles talrika. De tjufnads- och förfalskningsbrott, som under de sistförflutne fem åren, i större mängd än under de nästföregående, utgjort föremål för åtal vid stadens domstolar, hafva till större delen varit af främlingar begångne och kunna således icke anföras såsom bevis på moralisk försämring hos stadens egne innevånare.

Med undantag af skeppsbyggeriet, har, under perioden af de sista fem åren, icke någon af de näringar, hvarpå staden grundar sitt bestånd, företrädesvis varit i tillväxt, men alla hafva någorlunda bibehållit sig, och ehuru åtskilliga konkurser under denna tid inom de borgerliga klasserna inträffat, kan dock välmågan på det hela icke anses vara i aftagaude. För den arbetande klassen har tillfälle till arbetsförtjenst härstädes icke saknats och den fattigdom som inom denna klass ej sällan förmärkes, bör ofelbart tillskrifvas lättja och dryckenskap, äfvensom de talrika inflyttningarne till staden ifrån kringliggande landsbygd samt de af härstädes bosatte sjömän å utrikes orter företagne rymningar, hvarigenom deras här qvarlemnade familjer blifvit försatte i nöd och elände. Medelpriset på ett mansdagsverke, beräknadt ifrån kl. 6 på morgonen till samma tid på aftonen, kan anses vara 26 sk. 8 rst. Banko.

Gelle stads hufvudnäringar äro handel och sjöfart, skeppsbyggeri, handverk och fabriker, fiske och jordbruk.

Bland dessa näringar fortfara handeln och sjöfarten att för denna stad vara af mesta vikt. Föremålet för stadens handel är, dels att bereda den kringliggande orten afsättning för de ansenliga quantiteter bräd- och jernvator, som den framalstrar och förädlar, dels att förse denna orts innevånare med deras behof af spannemål, salt, fiskvaror och kramgods. Betydliga kapitaler äro nedlagde, särdeles i skeppsredning och exporthandel och genom dessa näringsgrenar lemnas en lönande sysselsättning åt ett stort antal personer både i staden och dess grannskap, hvadan Gelle stad onekligen bör anses vara af väsendtlig nytta för landet.

Exporten utgöres hufvudsakligast af stångjern och manufaktur-smide, bräder samt nederlags-salt. Af dessa artiklar hafva, efter ett medium för de fem sistförflutna åren 1838—1842, årligen till utrikes orter skeppats:

	Stångjern.	Manfakt. smide..	Bräder.	Salt.
	Sk#.	Sk#.	Tolfter.	Tunnor.
till jemförelse upptages hvad exporten af enahanda varor under de 5 nästförutgångna åren, 1833—1837, per medium för året utgjorde, nemligen	55,958	438	18,049	1,195
till inrikes orter hafva under de ifrågavarande 5 åren per medium afgått	43,586	456	16,163	1,873
hvaremot skeppningen till inrikes orter under åren 1833—1837 utgjorde per medium för året	8,879	1,424	—	—
	8,811	760	—	—

Af väsendtligara artiklar, som för öfrigt utgjort föremål för utförel till inrikes orter, hafva under de sista fem åren per medium blifvit från staden afsände 177,230 # kardus-tobak, 3,771 # toppsocker, 8,233 alnar segelduk.

Till upplysning i afseende på import-handeln upptages här medelbeloppet af de förnämsta utländska varor, som under de fem sista åren till Gefle årligen inkommit, nemligen:

Salt direkte från utrikes orter	25,694	T:r.
Medium af införelsen under åren 1833—1837 var för året ungefärligen	18,150	d:o.
Tobaks-blad och stjolk för härvarande 2:ne tobaksfabriker	281,944	#.
Införelsen under åren 1833—1837 utgjorde per medium för året	290,000	#.
Kaffe	82,803	#.
Medium af införelsen under 1833 till 1837 var för året cirka.	60,000	#.
Hampa	810	Sk# 14 #.
Linfrö	1,654	T:r.
Torr fisk	12,514	L# 17 #.
Vin	3,203	k:r.

Dessutom infördes under åren 1838 och 1839 rätt socker för härvarande Sockerbruk till ett sammanlagdt belopp af 351,182 #.

utländsk spannemål infördes under åren 1838 och 1839 till ett sammanräknadt belopp af 47,707 tior, men under åren 1840—1842 till ett årligt medelbelopp af endast 3,577 tior.

af brännvin har under de fem sista åren från inrikes orter årligen ankommit per medium 241,992 kannor.

De hufvudsakligaste artiklar, som för öfrigt blifvit införde, hafva varit råa hudar, strömming, sill, väfnader, arrak, specerier m. m.

Tull-upphörden i Gefle har under de fem sista åren per medium årligen utgjort 113,576 R:dr 17 sk. Banko och stads-kassans inkomster genom afgifter på handeln och sjöfarten, hafva efter ett medium för samma tid, årligen uppgått till 19,453 R:dr 26 sk. Banko.

Af förestående uppgifter visar sig, att jernskeppningen från Gefle under de fem sista åren ökats, hvartill orsaken synes hafva varit dels den, i följd af Kongl. Kungörelsen den 26 Oktober 1838, angående vissa förändringar uti författningarne rörande stångjernsmedet och den gröfre jernförädlingen i Riket åstadkomne högre produktion af denna vara, och dels den omständighet, att ägare till åtskillige, staden kringliggande, jernverk, hvilkas tillverkning förut blifvit i Stockholm vägförd, under nämnde tid föryttrat densamma till handlande i Gefle, hvarifrån den sålunda blifvit direkte utskeppad. Förmämsta afsättningsorten för jernet har varit, i likhet med de föregående åren, Norra Amerika, der likväl jernpriserne nu mera så fallit, att laddningar, som sistlidne höst ditsändes, icke utan svårighet kunnat till ganska nedsatta priser försäljas. Äfven brädskeppningen har under de fem sista åren tilltagit, en följd af förändrade förhållanden å afsättnings-orterne och deribland i synnerhet England. Den betydligaste införsel af utländsk spannmål, som under åren 1838 och 1839 ägde rum, förorsakades af de under åren 1837 och 1838 inträffade missväxter.

Brännvins-införseln till Gefle har under de fem sista åren varit betydligt större, än under de förutgående, hvartill anledningen torde böra sökas, mindre uti ökad förbrukning af denna vara, än i det öfverflöd deraf, som de

de södra provinserna uppkommit och hvarföre man sökt afsättning i de norra, samt uti det förhållande att stadens sammansatta bränvins-bränneriverk, hvars ansefliga tillverkning förut minskade behofvet af bränvins införande från andra orter, med år 1840 tills vidare nedlades, i anseende till omöjligheten att under dryga tillverknings-kostnader täfla i pris med främmande producenter.

Vid 1842 års slut ägde Gefle stads innevånare 117 fartyg, tillsammans innehållande $12,285\frac{34}{100}$ dels läster. Af dessa användas till utrikes fart 81, af tillsammans $11,340\frac{93}{100}$ läster, till inrikes fart 16 stycken utgörande $534\frac{41}{100}$ läster samt till strömmingsfiskes idkande i Norrbotten 20 fiskerskåpet tillhörige jakter, af tillhoppa 410 lästers drägtighet; och hafva å härvarande 2:ne skeppsvarf under de fem sistförflutne åren 45 fartyg af tillsammans $6,410\frac{299}{1000}$ läster blifvit nybyggde.

Utrikes sjöfarten idkas hufvudsakligen på England, Spanien och Portugal, Frankrike, Ryssland, norra och södra Amerika samt Ost- och Westindien. Den inrikes handels-kommunikationen underhålles i synnerhet med Stockholm, der ortens produkter till betydlig del afsättas och dess behof af specierier m. m. hufvudsakligen hemtas, samt till någon del äfven med Norrköping, Malmö, Gotheborg och de norra städerna.

Antalet af stadens Handlande vid 1842 års slut utgjorde 105, och af skeppare som ägde burskap på utrikes sjöfart 60, men af de förre voro många som icke idkade någon rörelse och ibland de sednare funnos flere, som antingen saknade sysselsättning eller seglade såsom styrmän, hvaremot åtskillige i andra Rikets städer burskapsägande skeppare härifrån förde fartyg på utrikes orter.

Den utrikes handeln anses i det hela betraktad, hafva varit lönande, äfvensom fraktfarten utrikes orter emellan någorlunda bibehållit sig och stundom beredt stadens skeppsredare någon förmån, samt således bidragit till underhållandet af stadens betydliga handelsflotta, hvilken, oaktadt många lidna förluster, fortfar att öfverstiga behofvet för stadens aktiva handel.

Inrikes handels-kommunikationer hafva något tilltagit och underhållas, förutom af stadens skeppsredares egna, till inrikes sjöfart begagnade fartyg, jemväl genom det Norrländska ångfartygs-bolagets 2:ne ångskonertar, Norr-

land och Örnsköld, hvilka emellan Geste samt Stockholm och de norra orterne årligen oafbrutet fortsatt sina resor under de för sjöfarten tjenliga tider.

I öfrigt förtjenar anmärkas, att den olägenhet, som genom uppgründning af stadens hamn i väsendtlig mån försvärat sjöfarten, på det sätt, att större och mera djupgående fartyg tillförene måst börja sin lossning och sluta sin lastning ute å redden, på omkring en half sjömil's afstånd ifrån bryggan, numera blifvit betydligt, ehuru ännu ej fullkomligt, afhjelpat genom ett på stadskassans bekostnad år 1839 härstädes inrättadt större och ändamålsenligare mudderverk än som forut funnits.

Handtverkerierne hafva under de fem sistförflutne åren icke varit underkastade några anmärkningsvärda förändringar. Antalet af handverkare vid 1842 års slut utgjorde 119, af hvilka likväl några voro utan sysselsättning. En och annan handverkare, hvaribland må nämnas loo-garfvare och kopparslagare, synes visserligen hafva liflig rörelse, så att något, om icke betydligt öfverskott, årligen kan uppläggas, men de fleste synes af sin handtering icke kunna förvärfva mera, än hvad som erfordras för en tillfällig bergning.

Följande fabriker och manufaktur-inrättningar funnos här i staden vid 1842 års slut, nemligen:

1:o en Bomulls- och Linne-fabrik, som det sistlidne året drefs med 15 mantalsskrifne personer och 5 barn samt 16 väfstolar, och lemnade tillverkning till ett värde af 23,903 R:dr Banko;

2:o tvenne Segelduks-fabriker, drifne med 36 väfstolar, och 40 mantalsskrifne arbetare samt 810 spinnerskor, som ej ägde fabrikeruas försvar, och lemnade sistlidet år en tillverkning, som i värde uppgick till 22,315 R:dr Banko;

3:o en Tröj- och Strump-fabrik, som vid 5 väfstolar med 2 mantalsskrifne arbetare tillverkade sistlidet år, för ett värde af 536 R:dr Banko;

4:o en Faience-fabrik, anlagd år 1839, och sistlidet år drifven af 3:ne mantalsskrifne och lika många icke mantalsskrifne arbetare, med ett tillverkningsvärde af 3,200 R:dr Banko;

5:o fem Färgerier, vid hvilka sistlidet år voro mantalsskrifne fem arbetare, och uppgick vid desamma färgningskostnad och arbetslön under nämnde år till endast 1,700 R:dr Banko;

6:o fyra Garfverier för beredning af läder efter engelsk method, vid hvilka sislidet är voro' anställdé 14 mantalskrifne och en icke mantalskrifven arbetare, af hvilka tillverkades läder för ett värde af 21,846 R:dr Banko;

7:o en Kortfabrik, vid hvilken sislidet är tillverkades, med 10 mantalskrifne och 2 ej mantalskrifne arbetare, för ett värde af 5,520 R:dr Banko;

8:o en Linolje-fabrik, som sislidet är drefs med 2:ne mantalskrifne personer och lemnade ett tillverkningsvärde af 2,200 R:dr Banko;

9:o fyra Målareverk, drifna af 2:ne mantalskrifne personer, hvilkas arbetsförtjenst uppgått till 350 R:dr Banko;

10:o ett Sockerbruk, som sislidet är nedlades, men förut drefs med 5 mantalskrifne arbetare och under förenämnde år lemnade ett tillverkningsvärde af 2,551 R:dr Banko;

11:o ett Svarfveriverk, som det sistförflutna året sköttes af en mantalskrifven arbetare, hvars behållna förtjenst af nytt arbete och reparation af gammalt, utgjorde 160 R:dr Banko;

12:o tvenne Spegel-fabriker, drifna af 2:ne mantalskrifne personer, hvilkas behållna arbetsförtjenst endast uppgick till 129 R:dr Banko;

13:o tvenne Tobaksfabriker, hvarest med 59 mantalskrifne och 15 icke mantalskrifne arbetare, sislidet är tillverkades kardustobak, snus, spunnen tobak och cigarrer för ett värde af 131,327 R:dr Banko;

14:o trenne Urfabriker, med 5 mantalskrifne arbetare, hvilkas arbetsförtjenst sislidet är utgjorde 698 R:dr Banko;

15:o trenne Vagnsfabriker, hvarest arbetsförtjensten för 4 mantalskrifne arbetare under nästvikne år besteg sig till 700 R:dr Banko; samt

16:o en Ättiksfabrik, anlagd år 1841, och vid hvilken någon ständig arbetare icke varit sysselsatt, men hvarest sislidet är tillverkades ättika till ett värde af 666 R:dr Banko.

Medelbeloppen af tillverkningsvärdena vid ofvannämnde fabriker, verk och inrättningar, under de sistförflutne fem åren, hafva utgjort:

1:o Vid Linnefabriken	13,565 R:dr 29 sk.
2:o „ Segelduks-fabrikerne	23,707 — 30 —
3:o „ Faience-fabriken för endast 3:ne år . .	2,525 —
4:o „ Strumpfabriken	516 —

5:o	Vid Färgerierne	2,170	R:dr.	sk.
6:o	„ Kortfabriken	5,477	—	
7:o	„ Garfverierne	11,578	—	
8:o	„ Linolje-fabriken	1,487	—	
9:o	„ Målareverken	653	—	18 —
10:o	„ Sockerbruket	14,797	—	29 —
11:o	„ Svarfveriet	171	—	30 —
12:o	„ Spegelfabrikerne	167	—	12 —
13:o	„ Tobaks-fabrikerne	122,972	—	32 —
14:o	„ Urfabrikerne	775	—	36 —
15:o	„ Vagnsfabrikerne	558	—	10 —
16:o	„ Ättiksfabriken för 2 år	583	—	

eller tillsammans en summa af 241,706 R:dr 43 sk. B:ko.

Ehuru, vid jämförelse emellan förestående uppgifter med förhållandet vid 1837 års slut, visar sig, att tillverkningarne vid åtskilliga af ofvannberörde inrättningar under de sist förflutna fem åren, något öfverstigit det under nästföretgående qvinqvennum, kan likväl antagas, att fabriks-rörelsen härstädes i allmänhet qvarstår på samma punkt, som då sista Femårs-berättelsen afgafs.

På stadens område finnes ett af enskildt person anlagdt tegelbruk, hvarest 2:ne arbetare äro mantalsskrifne.

För öfrigt äger staden följande husbehofs-inrättningar, nemligen: en sågqvarn, 2:ne tullmjölqvarnar och ett bränneri, der stadens bränvins-bränningsrättighet utöfvades såsom ofvan är nämndt, till slutet af år 1840, då verket tills vidare nedlades.

Fiske, egentligen af strömming, utgör näringsgrenen för en särskild borgerlig societet, som vid sistlidet års slut räknade 173 medlemmar, af hvilka likväl några icke hade någon rörelse. Strömmingsfisket idkas till största delen i de norra provinsernas fiskehamnar, äfvensom af några fiskare i stadens skärgård och deromkring befintliga fiskelägen. Medelbeloppet af den strömming, som stadens fiskare under de fem sistförflutne åren hitfört, kan anses utgöra 4,170 tunnor och medelpriset derå, efter markegång, 12 R:dr 29 sk. Banko. I allmänhet har under ifrågavarande period, strömmingsfisket ansetts mindre lönande, med undantag af sistlidet år, då någon, ehuru ringa

besparing kunde af en eller annan utaf fiskerskapets medlemmar uppläggas. Så väl i Gasse å som i Testebo ström, å stadens område, idkas laxfiske, hvars afkastning icke kan med säkerhet uppgifvas, men hvilket under sednare åren icke varit särdeles gifvande.

Jordbruket å den staden tillydande jord fortfar att i allmänhet bedrifvas med mycken omsorg. Några nyodlingar af betydighet hafva icke under de sednare åren ägt rum, emedan nästan alla till odling tjenliga lägenheter å stadens mark, på närmare afstånd, redan förut blifvit upptagne. Af den donerade jorden, är på sätt förut blifviti anmaldt, en del anslagen till lönings- och pensjons-jord åt stadens embets- och tjenstemän eller deras enkor, en del upplåten till äldre borgare och en del närmast intill staden använd till kålhagar, hvilka äro fördelade i en myckenhet smärre lotter, och utarrenderas, emot viss årlig afgift, till åtskilliga af stadens innevä-nare. Hufvudföremålet för stadens jordbruk är, att bereda en ymnig fo-dertillgång för framfödande af det för staden nödiga antal boskapskreatur, samt till afsättning åt kringboende allmoge, som icke sällan nödgas af stadsboerne uppköpa hö för sina dragare. Lin, hampa och tobaksblad odlas icke på stadens mark.

Några särskilde prohibitiva författningar, till förmån för Gasse stad finnas icke.

I afseende på de statsbidrag, som af staden utgöras, åberopas bifogade tabell. Utskylderne hafva icke utan svårighet kunnat af en del utaf stadens innevä-nare indrifvas och afkortning för fattigdom har måst åt många beviljas.

Antalet af krogar här i staden har blifvit inskränkt till tio och den år 1832 härstädes stiftade måttlighets-förening, som numera fortfar såsom nykterhets-förening, har för vinnande af sina ändamål oafbrutet fortsatt sin verksamhet. Äfven har den år 1829 emellan stadens innevä-nare träffade öfverenskommelse, angående ständig patrullering nattetid, till förekommande af eldsvådor, nitiskt vidmakthållits och visat sig vara för samhället nyttig.

Beträffande undervisningsverken i Gasse, som tillförene utgjorts af ett Gymnasium, en högre Lärdomsskola, en Elementar-skola inrättad för ungdomar, som egnat sig åt handel eller andra näringar, samt 2:ne Vexel-undervisnings-skolor har, i följd af uppgjortt förslag utaf framlidne Herr

Erke-Biskopen m. m. J. O. Wallin, Eders Kongl. Maj:t i Näder beslutat, det elementar-skolan, de 2:ne vaxel-undervisnings-skolorna och apologist-klassen i den högre lärdoms-skolan skulle förenas till en enda sammanhängande läroanstalt, som under benämning af Gefle stads medborgerliga undervisningsverk, borde med innevarande år taga sin början och framgent underhållas af de dertill anslagne allmänna medel, jemte de af enskilde personer stiftade fonder, hvarpå elementar-skolan och den ena vaxelundervisnings-skolan varit grundade, äfvensom af de utaf staden för detta ändamål lemnade bidrag samt det af framlidne Handels-kassören i Stockholm Joachim Thernberg till inrättandet af en skola för fattiga barn donerade kapital, med derå upplupne räntor. Äfven öppnades härstädes, den 1 Oktober 1841, en Navigations-skola, hvars Lärare af dertill anslagne statsmedel aflönas; och bevistades denna läroinrättning under läsåret 1841—1842 af 16 ynglingar. Den för skolans behof erforderliga byggnad har stadens borgerskap åtagit sig att, på egen bekostnad, anskaffa och underhålla, men tills vidare har undervisningen meddelats uti en af Direktionen för medborgerliga undervisningsverken dertill upplåten lokal. En Söndagsskola för handtverks-lärlingar öppnades härstädes den 20 Juni 1841 och uppehålles genom samlade bidrag inom härvarande Handtverks-societet. Lärjungarnes antal har, under den tid undervisning i skolan hittills lemnats, utgjort omkring 60.

Sedan så väl södra Helsingland, år 1832, som det norra år 1840, inrättat egna Lazarettor och således blifvit ifrån Länets gemensamma, härstädes förut befintliga Lazarett och Kyrhus afskilde, hafva Gefle stad och Gestrikland fögderi förenat sig om uppförande af en ny gemensamt lazarettbyggnad, hvilken, efter det de dertill erforderliga medel blifvit genom enskilde personers frikostiga bidrag anskaffade och tillagde Lazarettets egen fond, sistlidet år börjat att uppbyggas å en af staden dertill kostnadsfritt upplåten tjenlig plats. Till byggnadens fullbordande bidraga de särskilde socknarne i Gestrikland, med prästerande af dels materialier och dels dagsverken samt någre äfven medelst viss afgift för hvarje mantalsskrifven person.

Den här i staden af ålder varande Hospitals-inrättning, som länge stått i förening med Lazarettet förflyttades i slutet af år 1841 till Central-institutet i Upsala, dit de antagne hospitalshjonerna numera måste, antingen på egen eller Fattigvårds-inrättningens bekostnad, afsändas.

Sjukvården i staden skötes af en Stads-läkare och en Stads-chirurg, hvarjemte Provincial-läkaren för Gestrikland samt för närvarande äfven Regements-läkaren vid Helsing Kongl. Regemente här äro boende.

Fattigvården i Gesele ombesörjes af en Direktion, hvilken, genom de i stadens distrikter tillsatte Uppsyningsmän, erhåller säker kännedom om de nödlidande, samt dessas större eller mindre behof af understöd. Antalet af de behöfvande har i sednare tider så tilltagit, att de för fattigförsörjningen anslagne tillgångar blifvit otillräcklige och nya tillskott måste för detta ändamål anskaffas. Af dertill inom församlingen utsedde kommitterade har förslag till ett nytt Reglemente för Gesele stads fattigvård blifvit utarbetadt, hvilket dock ännu icke blifvit antaget.

Bland särskildta välgörenhets-anstalter förekomma: en Sjömanshuset tillhörig kassa, hvarifrån understöd årligen tilldelas Ålderstigne eller bräcklige skeppare och sjömän samt deras enkör; en Barnhus-inrättning, en Enkhus-kassa, ett Enkhus, stiftadt år 1839 af enskildt person, samt en af musik-amatörer samlad fond för Pauvres honteux. Likaledes finnes en, år 1824 inrättad, Sparbank, hvars fonder, under de sistförflutne fem åren, ökats med 13,122 R:kr 44 sk. 1 rst. Banko, så att de, vid 1842 års slut, enligt den öfver Bankens förvaltning afgifne berättelse, utgjorde ett sammanlagdt belopp af 57,983 R:dr 42 sk. 5 rst. nämnde mynt, hvaraf synes, att denna inrättning fortfarande bibehåller sitt hos allmänheten en gång vunna förtroende.

Söderhamn. Stadens folkmängd, som år 1837 utgjorde 1,551 personer, uppgick vid 1842 års slut till 1,617, hvaraf 1,002 äro skattskrifne och 615 skattfrie, och visar således en tillökning af 66 personer.

Folket är i allmänhet sedligt, och den benägenhet för starka drycker, hvarom anmärkning blifvit gjord uti sist afgifne berättelse, har under sednaste år betydligen aftagit; och har, såsom följd deraf, allmännare välstånd visat sig hos många handtverkare och fiskare, äfvensom hos den egentliga arbetsklassen, eller det så kallade försvarsfolket. Tillfälle till arbetsförtjenst har icke saknats, och för ett dagsverke betalas vanligen 28 à 32 sk. Banko.

Hufvudnäringarne i staden äro handel, sjöfart, handverk och fiske.

Antalet af burskaps-ägande handlande äro 30, hvaraf allenast 12 äro i verksamhet, hvilka i och för rörelsen begagna 23 betjenter, och de öfriga dels för älderdöm och sjuklighet och dels i följd af inträffadt obestånd, dermed upphört. Handeln är icke separerad, utan bedrifves af samma personer med varor af alla slag uti gross och minut, både inom och utom Riket. Stadens handlande innehafva 18 fartyg tillsammans, innehållande 1,772 läster, hvaraf de fleste göra resor på utrikes orter.

Under hvarje af de sist förflutna fem åren har importen till staden i medeltal utgjort: från utrikes orter 460 tunnor linfrö, 5,497 tunnor salt, och 64 Sk# hampa; och från inrikes orter 2,188 tunnor spannemål, 8,345 # kaffe, 12,956 # socker, 2,423 L# rulltobak och 2,635 # kardus-tobak; och har under samma tid i medeltal af kringliggande landsorts produkter exporterats: till utrikes orter 3,299 tolfter bräder, 642 bjelkar, 244 spiror, och 153 sparrar; och till inrikes orter 70,103 härfvor garn, 153,200 alnar foderväf, 90,000 alnar lärft, och 870 L# Lin; hvarförutan i medeltal årligen afgått till dels utrikes och dels inrikes orter 12,774 Sk# stångjern och 1,404 Sk# manufaktur-smiden, hvarmed stadens handlande dock icke haft annan befattning än att såsom kommissionärer det emottaga och afsända. Handeln har under förflutne qvinquennium gifvit dess idkare, såsom det synes, god bergning; men konjunkturerna anses icke hafva varit sådana att förmögenhet kunnat under tiden förvärfvas.

I staden och på dess område finnas 2:ne färgerier med 2 gesäller och 2 lärningar, en ur-fabrik med en arbetare, en segelfabrik med en arbetare, samt en kruk- och kakelfabrik med en verkställare, en gesäll och 8 arbetare, hvilkas tillverkningsvärde sammanräknadt uppgår till 5,867 R:dr Banko; och finnas dessutom i staden 50 med verkstad försedde handtverkare, hvilka sysselsätta 28 gesäller och 42 lärningar, samt 28, som i följd af obestånd eller andra förhållanden icke drifva någon rörelse. Handtverkarne klaga i allmänhet öfver intrång i handteringen af de på landet bosatte handtverkare och så kallade gerningsmän; men de af dem, som med flit och omtänka bedrifva sitt yrke, sakna icke bergning, och flere af dem äro i välstånd. Den inom staden förut mycket idkade husväfnaden har numera nästan alldeles upphört, hvartill orsaken uppgifves vara, att på landet tillverkas och afyttras väfnader för lägre priser än de hvarmed stadsboerne finna sig belätne.

Strömmingsfiske idkas af 63 burskapsägande fiskare med biträde af 38 lagstadde drängar utom för vissa tillfällen betingade arbetare. Fisket sker dels med not uti de invid staden belägne fjordar, hvarvid fångsten vanligen ej är större än att den afsättes osaltad, och dels på flere mils afstånd derifrån med så kallade skötar, hvarigenom årligen erhållits ungefärligen 400 tunnor saltad strömming. Denna näring är dock så osäker, att dess idkare skulle försättas i nöd, om de icke genom annat arbete, och deribland hufvudsakligen biträde vid skeppsbyggnad, hade tillfälle till biförtjenst.

Uti staden äro en apologist-skola, med en Lärare som tillika är Komminister i staden, och en lankaster-skola med en Lärare, ställd under inseende af en särskild Direktion. För stadens fattige äro inrättade ett särskildt hus, hvarest i medeltal årligen varit intagne 8 personer, som der njutit föda samt erforderlig vård, och en spis-inrättning, der behöfvande kunna hvarje middag kostnadsfritt erhålla mat. Dessutom utdelas vid Jul-, Påsk- och Pingst-högtiderna gåfvor af penningar och spannemål till dem, som befinnas deraf vara i verkligt behof. Uti staden finnas för dess och södra Helsinglands innevänares behof ett lazarett och kurhus, ställd under inseende af särskild Direktion, och bestrides hälsovården af en Stads-läkare, som tillika är Läkare vid lazarettet och kurhuset, samt en derstädes stationerad Provincial-läkare.

Uti staden är en källare som tillika är Gästgifvaregård; och finnas dessutom 8 tillätne krogar eller värdshus.

Stadskassans alla inkomster hafva under sistförflutne qvinqvennum i medeltal årligen uppgått till 5,914 R:dr Banko. Särskildte prohibitiva författningar till förmån för staden finnas icke.

Hudiksvall. Folkmängden, som år 1837 utgjorde 1,876 personer, uppgick år 1840 till 1,929, men har sedan, enligt 1842 års mantalslängd, nedgått till 1,910, så att tillökningen under förflutna qvinqvennum numera endast utgör 34 personer.

Emot innevänares sedlighet förekommer lika litet nu som förut någon anmärkning och med undantag af ett och annat slagsmål af mindre betydelse och fylleri-förseelser, hafva nästan alla andra mål, som varit föremål för åtal, blifvit begångne af personer från andra orter.

Enligt hvad förut blifvit anmaldt, grundar staden sitt bestånd egentligen på handel, handverk och fiske och numera äfven på fabriksrörelse.

Verkningarne af den stagnation i handel och sjöfart, som allmänt öfverklagas, har icke eller här uteblifvit, och att handeln samt i följe deraf, handlandes förtjenster sednare ären betydligt aftagit, är en sanning hvars verklighet ej kan bestridas.

Om orsaken härtill hvartill, hvad inrikes handeln beträffar, till någon del kan anses härleda sig från ett relativt till ortens område allt för stort antal handlande, hvilket uppgått ända till 40, af hvilka likväl flere under sistförflutne år blifvit tvungne att uppgifva sin stat, hafva äfven andra omständigheter inträffat, som bidragit till handelns minskning och deribland att ortens produkter af garn, lin och väfnader, som förut nästan uteslutande afyttrats till stadens handlande, numera i större partier uppköpas af en mängd kringresande dels af allmogens dels af andra personer, hvilka dermed begifva sig till marknaderne i Upsala, Westerås, Sala och Hedemora, derifrån de i stället hemföra en mängd handels- och lyx-artiklar, dem de sedermera till handlandes förfång i hemorten afyttra, och minskad afsättning af spannemål, såsom en följd af den rika afkastning sednare årens lyckliga skördar inbringat, hvarigenom allmogens tvärt emot hvad förhållandet förut varit, kommit i ett till handlande om icke fullkomligt, åtminstone mera oberoende tillstånd. Försäljningen af spannemål har alltid förut ingredierat såsom en hufvud-artikel i handelsrörelsen och för att bedöma i hvad mån detta varit förhållandet, erfordras blott att jemföra årliga införskrifningarne af nämnde vara under sistförflutne fem år, i hvilket afseende så väl derå som å stadens egentliga import och export under berörde tid, meddelas följande uppgift:

<i>Ankomne varor:</i>	1838.	1839.	1840.	1841.	1842.
Brännvin kannor	49,255	57,410	78,971	49,142	42,100
Kaffé skålp.	23,693	31,907	38,163	41,528	42,700
Linfrö. tunnor	680	1,373	—	721	430
Salt från utrikes orter . dito	3,182	2,204	3,336	3,254	4,521
— från inrikes orter . dito	1,265	4,266	1,735	2,206	2,100

Spannmål af Råg, Korn, Hafra, Malt och Ärtor . . . tunnor	12,067	15,052	7,497	2,647	1,812
Rågmjöl Lisp.	5,971	13,872	8,632	11,160	9,305
Vin kannor	2,642	2,931	3,432	3,989	3,780
<i>Afgångne varor:</i>					
Garn, Linne härfvör	7,008	8,631	5,893	2,451	3,172
Jern, smidt eller valsadt, till ut- rikes ort Skepp.	30	99	100	—	—
Lin, häckladt och ohäck- ladt Lisp.	267	1,002	234	367	424
Lioneväfnader alnar	974,642	931,861	918,360	840,009	778,175
Säckar, Buldan . . . stycken	24,047	20,241	10,247	11,290	14,426
Bjelkar af furu eller gran dito	—	46	689	81	362
Bräder af dito tolfter	—	643	1,705	909	1,443

Dessutom hafva betydliga qvantiteter af så jern som bräder till utrikes orter afgått från den invid staden belägna lastageplatsen Hästa udde, dermed stadens handlande dock icke haft någon befattning.

För bedrifvandet af utrikes sjöfart har bildat sig ett särskildt Rederibolag, under firma Hudiksvalls Handels-kompagnie, som för nämude ändamål använder ett större skepp, 2:ne briggar och en skonert om tillsammans 390 läster. Handlandes öfrige fartyg bestående af fyra skonserter o. h fem galeaser om sammanträknadt 229 läster begagnas för inrikes sjöfart.

Stadens fabriker, deribland tvenne nya snus- och tobaks-fabriker under sednare åren tillkommit, utgöres af följande:

En Segelduks-fabrik.

Trenne Färgerier.

En Gördelmakare.

Tvenne Garfverier för beredning af läder efter engelska sättet.

Ett Repslageri.

En Spegel-fabrik.

Trenne Snus- och Tobaks-fabriker och tvenne Urfabriker med tillsammans femtio arbetare och 49,343 R:dr Banko tillverkningsvärde.

Handtverkare och fiske-iddande Borgare hvilka till antalet utgöra, de före 54 och de sednare 126, kunna i allmänhet icke anses hafva vunnit någon egentlig tillväxt eller förkofran under de fem år som denna berättelse omfattar, utan befinna sig dessa klasser i det närmaste på samma ståndpunkt.

Undervisnings-anstalterne äro till antal och beskaffenhet lika som förut: nemligen en högre lärdomsskola med fyra klasser och en apologistklass samt en stadens enskilda vaxel-undervisnings-skola, i hvilken sistnämde omkring 120 barn erhålla undervisning.

Fattigvården bestrides fortfarande af en särskildt i sådant afseende tillsatt komité; och hafva sedan sista femårs-berättelsen afgafs, genom donation af Enkefru Rådman kan Tröne, fattigkassans tillgångar blifvit ökade med 2,666 R:dr 32 sk. Banko, hvarförutan den, i följd af Rikets Ständers vid sistlidne Riksdag fattade beslut, från och med 1818 staden restituerade rote-frihets-bevillning 1,651 R:dr Banko blifvit anslagen att för samma välgörande ändamål förräntas intill dess, efter inhämtade närmare upplysningar, en mera ändamålsenlig fattigvårds-inrättning kan komma att organiseras.

Med det i staden förut varande kurhus, har numera, i följd af Kongl. Maj:ts Nådiga Bref den 21 September 1839, blifvit förenadt äfven lazarett för stadens och norra Helsinglands innevänares behof, under styrelse och förvaltning af särskildt af Kongl. Maj:ti i Näder förordnad direktion; och bestrides sjukvården af stadens läkare, såsom tillika antagen kurhus- och lazarettsläkare, hvarförutan en extra provincial-läkare är i staden stationerad.

Utom stadens gästgifvare, som tillika innehar källar-rättighet, finnes härstädes trenne värdshusidkare och krögare. Att konsumtionen af bränvin sednare åren betydligt aftagit, lider ej något tvifvel, men deremot är iakttaget, att konsumtion af kaffe så mycket mera tilltagit och hvilket sednare årens införskrifning af denna vara äfven synes bestyrka.

Stadens årliga inkomster uppgå till omkring fyra tusende R:dr Banko. Prohibitiva författningar till förmån för staden finnes icke.

Dagsverks-priserne hafva icke undergått någon förändring.

Af de

Af de i sista femårs-berättelsen omnämnda välgörande stiftelser, har den af Handels-Societeten stiftade pensions-inrättning vunnit betydlig förkofran. Efter tretton års tillvaro uppgår nu dess kapital-belopp till 8,483 R:dr Banko, deraf årliga räntan såsom pensioner utdelas till understöd för behöfvande af societetens medlemmar, ifrån tio till fyratio Riksdaler nämnde mynt.

De föreskrifne tabellerne varda härjemte i underdånighet bifogade.

Med djupaste vördnad, trohet och nit framhärdar
Stormäktigste Allernådigste Konung
Eders Kongl. Maj:ts

Gefle Lands-Cancellie och
Kontor den 16 December 1843.

Underdånigste tropligtigste
Tjenare och Undersåter.

På Landshöfdinge-Embetets vägnar.

J. G. Strandberg. *Olof af Geijerstam.*

